

ЧАСТИНА ПЕРША

1

Чекати автобуса довелося довго. Вони вже понад годину топтали зупинку, намагаючись зігрітися, — високий хлопець у зеленій штормівці та його товстенький товариш у короткій чорній демісезонній куртці «під шкіру».

З моря, транзитом через пам'ятник першому ревкому, дув різкий холодний вітер, нагадуючи, що тутешнє літо — річ дуже тимчасова, штучна, майже вигадана. І сховатися було ніде — тільки залізний знак з розкладом маршруту, жодного навісу чи лавки, і можна тільки уявити, як весело тут стоялося взимку.

Перший рейс мав бути о сьомій, але вже минула восьма, а він усе не їхав. З десяток місцевих мешканців чалилися навколо, не виказуючи незадоволення від порушення графіку — бічі, чукчі, один похмільний мореман у тільнику, дві жінки, схожі на шкільних завучок чи бухгалтерок. Мабуть, тут не звикли до дотримання розкладу, у Півночі — свої терміни, навіть у сезон.

Туман розсіявся, сонце відчепилося від горизонту, і звідкись налетіла мошка, яка в цих місцях з'являється відразу після комарів і за місяць-півтора доводить живих істот до

сказу. Але це в тундрі, а на узбережжі ще можна якось жити, тому вітер раптом перетворився на союзника.

Зверхньо поглядаючи на місцевих, високий закурив і широко видихнув дим перед обличчям:

— Цих комарів навіть куриво не бере.

Його товариш закашлявся, замахав руками, розганяючи дим, і погодився:

— Цих ніщо не візьме. Ці Хіросіму переживуть.

Вони крутилися то так, то так, намагаючись упіймати вітер, аби той зносив мошку мимо, і простирчали на зупинці ще з пів години, аж поки серед бараків не з'явився чорний від бруду ЛіАЗ і під'їхав до зупинки, обережно оминаючи на дорозі особливо небезпечні горбки.

Народ ломонувся через передні двері, але досвідчений морячок велично постукав у задні, і після короткої паузи вони відчинилися — мабуть, водій придивився в дзеркало заднього огляду та впізнав знайомого. Через цю щасливу неочікувану обставину двоє друзів змогли всістися ззаду, поки натовп купляв у водія квитки та просувався по салону вузьким проходом, обабіч якого вільних місць майже не було.

Нарешті рушили. Товстунчик передав монети чукчі, який сидів перед ними: «За проїзд». Глянув на затоку, поправив фотоапарат, що висів у нього на грудях, усміхнувся їй, нахилившись до товариша, тихенько прошепотів:

— Що думаєш, моржа візьмемо сьогодні?

— Ти б ще на кита прицілився! Ти моржа хоч бачив? Він же наче слон, як його з човна брати? Нерпу, крилатку ще можна, а моржа нам слабо.

— Крилатку?

— Тюлень місцевий. Добре, якщо взагалі хоч щось знайдемо — вони ж на крижинах пасуться.

— Можна й не вбивати, я сфотографую, а сину скажу, що взяли найбільшого. — Товстун сумно зітхнув і вперся поглядом у брудне віконечко, за яким стрибали на ямах жовті сопки, деякі з них красиво курилися димом сезонних пожеж, і він шкодував, що не зможе зробити фото на ходу.

Їхати їм було недалеко, кілька кілометрів уздовж води, але розбита важкою технікою дорога дозволяла ледь повзти, тому їхні страждання тривали ще довго.

На першій же зупинці, між сопок, які спускалися до моря, вони вийшли й опинилися біля невеличкого селища, що тягнулося вздовж берега. У ньому переважали яранги, але серед них подекуди стирчали і якісь більш-менш традиційні халабуди, схожі на закинуті сараї. Вітер і тут працював на повну, по небу носилися сотні чайок і різко кричали про щось важливе.

Після швидкого рекогностування гості попрямували до будинку, біля якого сидів на землі й кутив якийсь похмурий чукча. Він не спирався на стіну, але тримав спину строго вертикально — витягнувши ноги по землі, він утворював ледь не ідеальний прямий кут.

Підійшовши ближче, вони зрозуміли, що абориген геть п'яний, але інших варіантів не було, і високий запитав:

— Землячок, а де нам Андрія знайти? Того, що по морському промислу.

Чукча не відразу, але сфокусувався на прибульцях і наче з останніх сил вказав рукою собі за спину, у бік берега.

У принципі, це було логічно — де ж іще шукати фахівця з морського полювання, як не біля води? Але берег був довгий і хотілося більш адресної підказки. Відчуваючи, що товариш зараз почне нервуватися, його компаньйон працював на випередження і запитав:

— А ікра? Є ікра, командир?

Чукча повільно перевів погляд на нього, потім витрусив об долоню люльку, важко підвівся і пішов до будинку. Не знаючи, як бути, хлопці мовчки спостерігали за ним, але біля дверей він озирнувся й зазивно махнув рукою: «Сюда ходи».

Будинок зовні мав вигляд звичайної халупи, але всередині все було значно гірше — темно, димно, спекотно, неприємно. Посеред єдиної кімнати поралася зі шкурою і голкою якась товста жінка. Вона була гола, спітніла, ще й з вибритою маківкою — чиста тобі індіанка. Точніше, брудна.

Жінка щось різко спитала, але господар мовчки попрямував до протилежного від входу кутка кімнати, надібав якесь темне простирadlo і потягнув його вбік — там стояла велика металева бочка з-під пального. Вони підійшли ближче й побачили, що вона повна ікри. Теж брудної, зовсім не схожої на помаранчеву мрію мешканців Великої землі — ікра була темна, слизька, зі шматками грубої солі. Але це справді була вона, і лишалося тільки сподіватися, що ікра свіжа, цього сезону. Питати в господаря не було сенсу — чукча скаже все, що йому заманеться, аби давали гроші.

Як з'ясувалося, товстунчик мав у рюкзаку бідон. Сторгувалися за двадцять карбованців, хоча бувалі сусіди в стройотряді й стверджували, що тут усе коштує копійки. Віддавши гроші й закривши бідончик кришкою, він усміхнувся товаришу:

— Може, досить? Здобич є, додому поїдемо?

Високий заперечив:

— Ти що, хлопці ж чекають!

І вони вийшли, намагаючись не зустрітися поглядами з хазяйкою, яка продовжувала щось незадоволено промовляти, загрозливо розмахуючи великою голкою.

— Зовсім дякую, — сказав їм чукча, всівся на те ж саме місце і дістав люльку.

2

О десятій ранку двоє інших чоловіків стояли на другому поверсі Палацу піонерів і дивилися вниз, у фое. Люди все йшли і йшли, проходячи між школярів, яких інструкторка райкому комсомолу ще о сьомій вишикувала у дві колони й навіть до туалету не відпускала. Прибулі роздягалися в гардеробі, а після того стирчали біля великого дзеркала, наводячи останній марафет перед початком урочистих зборів.

Дивлячись на все це зверху, чоловіки тихенько перемовлялися між собою. Обидва вони були сиві, у сірих костюмах, і навіть краватки в них були однакового чорного кольору, але будь-хто хоч трохи спостережливий з першого ж погляду зрозумів би, що старший з них — начальник, а трохи молодший — помічник, який в усьому наслідує шефа, навіть в одязі.

— Сергій Миколаїч, Сергій Миколаїч! — дзвінко покликала знизу жіночка з чалмою на голові. — Десять хвилин, і починаєм.

Старший мовчки хитнув головою й гучно сьорбнув із кружки, яку тримав у руці. Це був місцевий форс — такі люди заробляли багато й могли дозволити собі будь-який кришталь із фарфором, але, на правах колишніх старателів, користувалися потертими та погнутими залізними

кружками. Там колихався міцний чай, майже чифір, але й коньяк там теж був, незважаючи на ранок. Могли собі дозволити.

— Що ти вирішив по цій статті? Резолюцію ухвалювати й посилати їм? — спитав той, що молодший.

— Ну, треба ж якось реагувати. Хоча зараз нікому ні до чого діла нема... Ха, он бачиш, молодий корінний біля інструкторші пасеться? — вказав очима Сергій Миколайович на пару, яка стояла відразу за дальшою від них колоною піонерів і про щось розмовляла під дошкою пошани.

— Ага. Не знаю його.

— Так я й не про нього. Дядько його тут, положенець місцевий, бугор нички, великі стада має під Певеком. Так у цих мудрагелів з Магадана, у світлі, так би мовити, останніх подій, ідейка з'явилась — висунути дядька по нашій лінії в обласну раду.

— Депутатом?

— Ні, оленярем, блядь. — Старший іронічно подивився на колегу й продовжив: — Спускають нам, значить, що корисну ініціативу, главк дає добро. І тут я встаю й кажу Першому: ви, мовляв, вибачте, звичайно, але хоч хтось дізнавався, як його звать, висуванця вашого?

— Ого!

— Ну, Перший брови догори, а я одразу йому в лоб: «Виргіргилеле!» А я всю дорогу запам'ятовував, і тут же йому знову: а що це значить, знаєте?

— А вони?

— Мовчать. А я тоді так: Гримучий Хуй, ось що це значить! Як вам такий депутат облради, га?

Остання фраза пролунала гучно, частина присутніх задрала голови й подивилася на чоловіків у сірих костюмах,

але ті сміялися, не зважаючи на реакцію. Це вони теж могли собі дозволити.

Відеміявшись, молодший протягнув:

— Ну ти даєш, Миколаїч, — і вказав кивком голови на інше скупчення людей, що стояли прямо під ними: вони-бо якраз і розчули фінал історії про кандидата в депутати.

— Оно, учені приїхали: мамонта нібито знайшли, так вони забирати прибули, своїм бортом, уявляєш?

— Знову знайшли?

— Ага, кажуть, добре зберігся.

— Краще б золото знайшли, світила херові, а то нас із тобою скоро відправлять у Кизилкум із такими успіхами... Це з ними Ліля стоїть?

— Та сам оце дивлюся: не розумію, чого вони до неї причепилися, — здвигнув плечима молодший і ковтнув із кружки.

— Що ж тут незрозумілого? — здивувався Сергій Миколайович. — Побачили чукчу натуральну в торбасах парадних — і давай, значить, на екзотику...

— А Ліля знову отримує?

— Так, грамоту почесну, рекорд по промислу в неї.

— А скільки вона за сезон узяла?

— Багато. Коли їй орден давали, і то менше було. А зараз тільки грамота. Тоді ж під відкриття ТЕЦ усім давали, ось і її відзначили. Ну, корінна, розумієш?

— Так Трудового Червоного, не занадто?

— Ну, треба ж цяцьки і їм давати, щоб не нудьгували. — Старший розвів руками, ніби пояснюючи, як же важко керувати цими людьми.

— Розумію, — швиденько погодився його співрозмовник і додав: — Так вона ще нічого, хоч сфотографувати можна. Хоча на любителя, їй же під полтинник?